

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปะภาพพิมพ์คือศิลปะแขนงหนึ่งในทัศนศิลป์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั้งในวงการศิลปะระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ มีหลากหลายเทคนิคกระบวนการด้วยกัน ส่วนมากจะแยกตาม กรรมวิธีจากแม่พิมพ์ที่นำมาใช้ เช่น ภาพพิมพ์แกะไม้ ภาพพิมพ์โลหะ ภาพพิมพ์ตะแกรงไหมและภาพพิมพ์หิน เป็นต้น

กรรมวิธีภาพพิมพ์หินได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกที่ประเทศเยอรมัน ในปีพ.ศ. 2339 โดย อลอยส์ เซเนเฟลเดอร์(Aloys Senefelder)เดิมเป็นเทคนิคที่มีความสำคัญในด้านพาณิชศิลป์ ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนามาเป็นภาพพิมพ์แบบออฟเซต (offset) แต่ในวงการศิลปะนั้นยังคงใช้รูปแบบเทคนิคกระบวนการแบบเดิมคือการเขียนด้วยมือเพราะเป็นกรรมวิธีที่สามารถสร้างภาพได้หลากหลายรูปแบบ

ศิลปะภาพพิมพ์หินเกิดขึ้นในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อ มหาวิทยาลัยศิลปากรจัดตั้งสาขาวิชาภาพพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ.2509 แต่ด้วยวัสดุที่หายากและสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมก็ได้หยุดชะงักลง หลังจากนั้นรองศาสตราจารย์กัญญา เจริญศุภกุล ได้ไปศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2520-2522 และเมื่อจบการศึกษาก็กลับมาทำการวิจัยเกี่ยวกับเทคนิคภาพพิมพ์หินที่สามารถใช้ในการเรียนการสอนได้ โดยทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง ความเป็นไปได้ในการทำภาพพิมพ์หินในประเทศไทย ด้วยการทดลองวัสดุที่สามารถนำมาปรับใช้กับกระบวนการภาพพิมพ์หิน มุ่งเน้นวัสดุจำเป็นอย่างอื่นให้สามารถทำได้จริงรวมทั้งปรับอุณหภูมิห้องให้มีอากาศหนาวและมีความชื้นน้อย เทคนิคภาพพิมพ์หินจึงเริ่มมีการเรียนการสอนขึ้นจนสามารถสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะให้เป็นที่รู้จักในเมืองไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นต้นฉบับในการเรียนเทคนิคภาพพิมพ์หินในเมืองไทยแต่ยังต้องอาศัยห้องปฏิบัติการที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพื่อให้มีอุณหภูมิ ที่เหมาะสมอยู่ที่ 22-25 องศาเซลเซียส นอกจากนี้วัสดุที่ใช้ยังคงเป็นวัสดุเฉพาะทางและบางส่วนยังคงต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งหายากและมีราคาสูงจึงเกิดอุปสรรคในการเรียนเทคนิคดังกล่าว โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาทางด้านศิลปะต่างๆที่มีห้องเรียนไม่ถูกต้องตามหลักการสร้างห้องปฏิบัติการเพื่อใช้ในการงานภาพพิมพ์หิน ซึ่งต้องใช้ต้นทุนสูง ก็จะไม่สามารถสร้างผลงานให้มีคุณภาพที่ดีได้

กระบวนการเรียนการสอนวิชาภาพพิมพ์หินมีข้อจำกัดด้วยปัจจัยทางวัสดุที่มีราคาแพงนอกจากนี้วัสดุบางอย่างหายากไม่มีภายในประเทศต้องนำเข้าจากต่างประเทศและบางชนิดก็ไม่สามารถใช้ได้กับภูมิอากาศแบบร้อนชื้นในทางภาคใต้ได้ รวมถึงปัญหาอุปกรณ์และสถานที่หรือห้องปฏิบัติการในการเรียนการสอนไม่ครบตามรูปแบบความเหมาะสมของการปฏิบัติงาน

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและทดลองค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาวัสดุทดแทนให้เกิดความหลากหลายทางวัสดุมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะส่วนของวัสดุในการสร้างแม่พิมพ์ และวัสดุในการพิมพ์ที่จะสามารถสร้างผลงานได้ในอุณหภูมิปกติ มุ่งเน้นวัสดุที่มีขายทั่วไปในท้องตลาด โดยเฉพาะวัสดุในการสร้างภาพคือ วัสดุที่มีขายเป็นส่วนประกอบ ทั้งเป็นของแข็งและของเหลวให้ได้จำนวนมาก เพื่อผลที่ออกมานั้นจะได้นำมาใช้สร้างภาพที่มีลักษณะแตกต่างกัน ลดข้อจำกัดในการใช้วัสดุสร้างภาพบนแม่พิมพ์แต่สำหรับวัสดุบางอย่างที่จำเป็นต้องใช้ซึ่งมีความเหมาะสมและถือว่าเป็นวัสดุหลักในการทำภาพพิมพ์หิน เช่น กระดาษพิมพ์งาน แผ่นแม่พิมพ์อลูมิเนียม และสารเคมีบางชนิด ยังคงต้องใช้ดังเดิมตามกระบวนการภาพพิมพ์หินที่ใช้กันตามแบบสากล

ผลจากการทำวิจัยในครั้งนี้จะสามารถมีตัวเลือกในการนำวัสดุมาใช้มากขึ้นและให้มีความเหมาะสมหาซื้อได้ง่ายในท้องถิ่นสามารถปรับใช้ได้กับภูมิอากาศและลดต้นทุนในการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์หิน อีกทั้งลดกระบวนการทำให้ผู้เรียนและบุคคลทั่วไปที่สนใจในเทคนิคภาพพิมพ์หิน สามารถนำมาสร้างสรรค์ผลงานได้ง่าย สะดวก ตอบสนองความต้องการ และ สร้างความพึงพอใจในกระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งพัฒนาส่งเสริมศักยภาพในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์หินให้ก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาวัสดุทดแทนที่สามารถใช้ในกระบวนการภาพพิมพ์หิน
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมภาพพิมพ์ต้นแบบจากวัสดุที่ได้จากการทดลอง
3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสอนศิลปะภาพพิมพ์ด้วยวัสดุทดแทนที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. วัสดุที่นำมาทดลองใช้คือวัสดุที่มีขายอยู่ในท้องตลาดทั่วไป
2. วัสดุที่นำมาใช้มุ่งเน้นการสร้างพื้นผิวและการสร้างสรรค์ผลงานที่ได้ตามต้นแบบภาพร่าง
3. วัสดุที่จะทำการทดลองใช้กับเทคนิคภาพพิมพ์หินที่มีกรรมวิธีทำแม่พิมพ์บนแผ่นอลูมิเนียมประกอบด้วยวัสดุใน 4 กระบวนการ
 - 3.1 วัสดุที่ใช้ในกระบวนการเขียนแม่พิมพ์วัสดุต่างๆที่มีส่วนประกอบของไขมัน เช่น ดินสอไข ปากกาต่างๆ วานิชดำ สีเทียน สี หมึกพิมพ์ กระดาษคาร์บอน เป็นต้น จำนวน 10-20 ตัวอย่าง

3.2 วัสดุที่ใช้ในกระบวนการพิมพ์ หมึก ผงสี ที่มีความละเอียดของเม็ดสี เช่น สีฝุ่น สีย้อมผ้า สีส้มอาหาร ที่มีขายในท้องตลาด 10 – 15 ตัวอย่าง

3.3 วัสดุเคมีภัณฑ์ที่ใช้แทนเรดแล็คเกอร์(red lacquer) เช่น แลคเกอร์ทาไม้ แล็คเกอร์ทั่วๆ ไป 5-10 ตัวอย่าง

3.4 วัสดุที่ใช้ในกระบวนการเคลือบแม่พิมพ์ แทนกาวกระถิน (คือยางไม้ชนิดหนึ่ง ที่มีคุณสมบัติเป็นกรดเล็กน้อยและสามารถละลายได้ง่าย ใช้เคลือบหน้าแม่พิมพ์ กันไม่ให้หมึกที่เป็นไขติดกับแม่พิมพ์) ยางไม้ที่มีอยู่ในภูมิภาค 5-10 ตัวอย่าง

4. ทำการทดลองในห้องปฏิบัติการที่มีอุณหภูมิปกติ

5. นิสิตรดับปริญญาตรีวิชาเอกทัศนศิลป์(สาขาภาพพิมพ์)จำนวน 5 คน ร่วมทำการทดลองโดยนำวัสดุที่ได้จากการวิจัยและพัฒนาไปฝึกปฏิบัติ

กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

ปัจจุบันสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวกับศิลปะนิยมนำเทคนิคภาพพิมพ์หิน มาเป็นเทคนิคที่ใช้สร้างผลงานศิลปะ ซึ่งทั่วโลกได้บรรจุรายวิชา ภาพพิมพ์หิน(Lithograph)เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรทางด้านทัศนศิลป์อันเนื่องมาจากเทคนิคดังกล่าวสามารถสร้างพื้นผิวเส้นน้ำหนักที่มีคุณลักษณะเฉพาะสร้างรูปทรงตอบสนองความสมจริงของสี และแสดงออกได้ตามต้องการ

ข้อดีของเทคนิคทางภาพพิมพ์หินคือเทคนิคที่มีกระบวนการบางขั้นตอนสามารถค้นคว้าทดลองได้ตลอดเช่น ขั้นตอนการเขียนแม่พิมพ์ สามารถนำวัสดุที่มีไขเป็นส่วนประกอบทั้งในลักษณะของเหลวและของแข็ง โดยการนำมาเขียนเพื่อให้เกิด เส้น รูปทรง พื้นผิวที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้เขียน นอกจากนี้ในขั้นตอนการพิมพ์หลักการสำคัญคือต้องใช้สีหมึกพิมพ์ที่มีไขเป็นส่วนประกอบถึงจะสามารถนำมาใช้ได้ด้วยเหตุนี้สีที่มีไขเป็นตัวทำลายก็สามารถนำมาทดลองพิมพ์ได้เป็นต้น

จากดังกล่าวเบื้องต้นกระบวนการบางขั้นตอนของเทคนิคภาพพิมพ์หินนั้นเป็นกระบวนการเปิดสามารถทำการทดลองให้เกิดความหลากหลายทางวัสดุและผลสัมฤทธิ์ของทัศนธาตุ ที่แตกต่างกัน เช่น เส้นที่เป็นลักษณะรอยขีดข่วน เส้นที่ฟู เส้นขอบคม หรือพื้นผิว ที่มีความหยาบกระด้าง นุ่มนวล ล้วนมีลักษณะที่เป็นร่องรอยเฉพาะส่งผลต่อความรู้สึกที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าในขณะที่ได้วัสดุที่หลากหลายก็ได้ความแตกต่างเรื่องทัศนธาตุที่จะนำมาใช้ในงานศิลปะตามมด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจเรื่องของวัสดุที่ใช้ในงานภาพพิมพ์หิน โดยนำวัสดุที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับวัสดุที่ใช้เดิมแต่สามารถหาซื้อได้ในท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาเรื่องความยุ่งยากในการจัดหาวัสดุ ในการสร้างผลงานและให้มีความเหมาะสมกับภูมิอากาศแบบภาคใต้ ทำให้นิสิต นักศึกษา หรือผู้สนใจในการทำงานศิลปะภาพพิมพ์หิน มีตัวเลือก ในการนำวัสดุและ

รูปแบบของทัศนธาตุที่ปรากฏจากผลการทดลองไปสร้างสรรค์ผลงานได้หลากหลายทั้งผลงานภาพพิมพ์พื้นฐานและผลงานที่ก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์หินให้กับวงการศึกษาศิลปะและบุคคลทั่วไปที่มีปัญหาในเรื่องห้องปฏิบัติการและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์หิน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคใต้ซึ่งมีสถาบันที่ทำการเรียนการสอนทางด้านศิลปะหลายสถาบันที่มีอุปกรณ์ในการทำงานไม่พร้อม ซึ่งไม่สามารถทำการเรียนการสอนเทคนิคภาพพิมพ์หินได้ นำเอาไปปรับใช้ ส่งผลให้พัฒนาศักยภาพในด้านการเรียนการสอนให้กับนิสิตนักศึกษามากยิ่งขึ้น ตลอดจนลดค่าใช้จ่ายในการสร้างสรรค์ผลงานเรียนและ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้กับคนที่สนใจ

นิยามศัพท์เฉพาะ

วัสดุทดแทน หมายถึง วัสดุที่จะสามารถนำมาใช้แทนวัสดุเดิมที่ใช้ในกระบวนการภาพพิมพ์หินโดยสามารถยังคงคุณลักษณะของผลสัมฤทธิ์ตามวัสดุที่ใช้อยู่เดิมได้

ภาพพิมพ์หิน หมายถึง ภาพพิมพ์หินที่ใช้แผ่นอลูมิเนียมเป็นแม่พิมพ์แทนแผ่นหินปูนแบบเดิมในการสร้างภาพเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ